

Și-o gustat a treia oară
 Și-o ieșit pe prispă-afară.
 Spre răsărit s-o-nturnat
 Și din gură-o cuvântat:
 Răsați, soare, mai curând
 Să te mai văd strălucind
 Și să-mi pui șaua pe cal,
 Să mă duc cale de-un an,
 Să mă duc, să nu mai vin,
 Pentru că mi-au dat verin.
 Eu pe ele le-am iubit,
 Iar ele m-o otrăvit.
 Rămâneți de-amu în pace
 Că altu nu m-oi întoarce,
 Dacă n-ați fost bucuroasă
 Să mai stau la voi în casă.
 Măndrele la el priveau,
 Și din gură cuvântau:
 Mergi, Vălene, sănătos,
 Dacă nu ești bucuros
 Să mai stai cu noi la masă,
 Să mai șezi la noi în casă.
 Văleanu nostru scârbitu,
 De la măndre o pornitu,
 Și i-o fost drumu cotitu
 Și cu moartea s-o-ntâlhnitu.

tăt zici că nu-i drept. Apoi ț-oi spune că mai știu una api-accie a hi drept.

- No, spune!

- Auz, domnule, io m-am dus în iad ș-am văzut acolo tare mult oameni. Altu prinde pești, altu taie lemne, altu-aduce apă, ș-am văzut pă tata dumitale purtând lapte c-on măgar.

- Miș! o zâs căță iel.

- No, apoi nu-ț spun alta, gata.

De la Vasile Pop, 88 de ani, Remetea Chioarului, 1976

Colecția Dr. ALEXA GAVRIL BĂLE

Fragmente de istorie orală din zona de munte a Țării Chioarului

În comunitățile mici s-a perpetuat de-a lungul veacurilor obiceiul de a povesti, de a se nara întâmplări, fapte din vechime, întâmplări și fapte care au produs impresie, s-au evidențiat prin tragism ori prin spectacular, insinuându-se în mentalul colectiv.

Astfel, de-a lungul timpului s-a ajuns ca fiecare comunitate, sat să aibă o veritabilă istorie locală transmisă oral. Rolul de depozitar și transmițător revenea bătrânilor. În povestea la clăci, în pauzele lucrului la câmp, ori chiar în timpul lucrului, la fântână, la stâni, duminica după ce se ieșea de la biserică, la nunți ori pur și simplu când doi oameni se întâlneau, povesteau.

Fiecărei întâmplări mai deosebite din realitatea imediată i se găsea o alta cu care se compara, ori căreia i se asocia din trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat. Când oamenii nu erau atât de stresați, precum sunt acum, aveau timp să stea pur și simplu, în povești: vara, în zilele ploioase, se adunau pe câte o talpă de prispă, mai ales cei bătrâni, bărbații tineri ascultau și depăneau povești din trecutul satului sau al satelor din jur. Toamna se povestea mult la clăcile de „desfăcatul mălaiului“ ori la „bătutul rujii“, iar în serile lungi de iarnă, se mergea, pur și simplu, în „povești“. Se stătea în jurul focului din vatră, petrolul era scump, și se povestea până târziu în noapte. Acestea se întâmplau până înspre mijlocul anilor șaptezeci, introducerea electricității, apariția radioului în majoritatea caselor, apariția televiziunii au început să izgonească „poveștile din bătrâni“ din viața satelor noastre.

Autorul acestor rânduri „a prins“ încă, pe la începutul anilor optzeci, bătrâni din satele Cetățele și Plopiș care vorbeau despre năvălirea ultimei hoarde de tătari, care a ajuns pe aceste alocuri în septembrie 1717, de parcă ar fi vorbit de întâmplări la care ar fi asistat chiar ei, atât de viu s-a păstrat evenimentul în memoria zecilor de generații care s-au

perindat de atunci.

Relativ recent, istoria orală a început să fie reconsiderată, acordându-i-se importanță prin constituirea unor discipline în cadrul unor universități, cum ar fi Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Încet, începe să se constituie un fond național de istorie orală, apărând chiar și publicații pe această temă, ca de exemplu Anuarul Institutului de istorie orală din Cluj-Napoca.

Despre importanța textelor de istorie orală într-o viitoare lucrare, vom prezenta câteva texte culese pe parcursul anului 2006 în Cetățele și Plopiș, precum și în câteva sate din preajmă.

Prin anii cincizeci, șurdeștenii cărau piatră de lucru cu caii da la Căvnic, până-n gară la Baia Sprie. Aveau cai foarte frumoși, mari, bine hrăniți. Se ducea piatră de fundație, ori blocuri mari de făcut pietre de moară.

1. La blocurile mari de piatră prindeau câte 6 cai, și-l trăgeau pe jos, pe niște lemne, ca tălpile de la sanie. Piatra se scotea din Valea Albă și de pe Răchiter de la Căvnic. Și cășițe se făceau din piatra de pe Valea Albă. Erau meșteri anume pricepuți.

La lemnele pe care se trăgeau pietrele le ziceau bălângi.

2. Prin anii șaiszeci, nu știu, 60, 61, poate 63, s-au tăiat niște păduri mari de brad, de la Bloaja. S-au găsit pe o vale șine de lemn și un vagonet de mină, putred pe jumătate.

Nu mai știu ce s-o întâmplat cu ele.

3. Până prin 1950 erau boi mulți în Plopiș. Se duceau cu ei la câmp, dar mai mult la pădure. Se trăgeau lemne cu tînjaua. Plopiștenii făceau șindrila și mergeau cu ea s-o vîndă în târg în Baic. Până pã la Carei ajungeau cu șindrila.

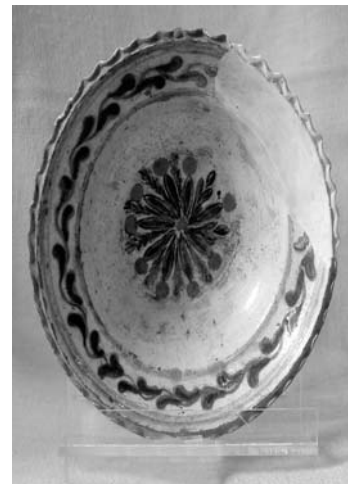
Mai făceau cuți din piatră de pe Izvor. Cu cuțile mergea unu ce avea cai buni până la Carei. Ducea cuțile la mai mulți din sat. șindrila făceau și trestienii cãci în Trestia pãmântul era rãu și din șindrila se trăia mai mult.

4. În Șurdești, acum o sută de ani, școala era unde stã Crãciun Luca, din jos de Pustã. Era o casã lungã de 15 metãri și ave o ușã latã, fãcutã dintr-o scãndurã de stãnjãr.

Atãta de gros o fost stãnjãrul cã dupã ce l-o crepat dint-o scãndurã s-o fãcut ușa. O fost atuncea șãșãsprezece prunci la școalã. Umblau mai mult de toamna cãnd se gãta lucru pã cãmp și pãnã primãvara, cãnd începe lucru iarã.

5. În Plopiș, pã rãu, cãtã Pogor, erau sãlcii multe și groase. Din ele țigani fãceau coveți. Erau țãgani covãtari care aveau colibe pã rãu, fãceau coveți și le vindeau pã sate. Covețile de lemn le foloseau oamini la hopãlit grãu și mazãre. Cãnd se îmblãte grãul cu îmblãceii rãmãneau multe goazã în el, pleavã și sãmãnturi de buruieni. Ca sã sã curețe sã hopãle, se vãntura, adicã sã pune într-o covatã mare de lemn și perpendicular pã direcția vãntului sã mișca în sus și în jos covatã. Gozurile și pleava fiind mai ușoare erau luate de vãnt, iarã grãu cãde înapoi în covatã.

Femeile spãlau hainele și pruncii în covețile dîn lemn și aveau coveți mai mici în care frãmãntau aluatul de pãine ori de mãlai.

Moarta-n drum s-o așezatu,
Cale bunã ea i-o datu
Și din gurã-o cuvãntatu:
Bunã, cale voinicele!
Mulțãnesc moșicia me. Voinice,
nu-mi zice așa Cã io nu-s moșica ta.
Cã m-o trimãs Dumnezãu
Ca sã-ți iau sufletu' tãu.
Moșicã, moșica mea,
Aur și ruble ți-oi da,
Numai de mi-i aștepta
Pãnã-oi merge la maica
Sã-mi rãcoresc inima.
Frunzã verde lemn uscat,
Vãlean spre casã-o plecat.
Și pe drum cum se ducea,
Cãte mãndre întãlnea
Nici e-un ochi nu le vedea.
Acasã cãnd o sosit
Maicii sale i-o vorbit:
Maicã, mãculița mea,
Hai, deschide porțița
Cã mã doare inima.
Deschidã-ți-o mãndrele

Că ți-o mâncat zilele
 Și ți-o băut sângele.
 Vălean rău s-o supărat,
 De la inim-o oftat,
 Murgul lui o rânchezat,
 Poarta-n trei s-o deturnat,
 Casa s-o cutremurat,
 Maică-sa s-o speriat
 Și în prag ea o ieșit
 Și din gură așe-o grăit:
 Măi, Vălene, făt'u' meu,
 Spusu-ți-am și ți-oi mai
 spune,
 Mândrele capu' ți-or pune.
 Nu l-or pune că l-au pus,
 Numai cât mai stau cu capu'
 sus.
 Maică-sa s-o sufulcat,
 De pe murgu l-o luat
 Și în casă l-o băgat.
 Pă laiță s-o dezbrăcat,
 Pă vatră s-o desculțat
 Și în pat s-o așezat.

Cântă cucu pe-o nuia,
 Vălean de moarte trăgea.
 Cântă cucu pă fântână,
 Lui Vălean îi pun lumină.
 Și sună clopotele,
 Ca s-audă mândrele,
 Degrabă ca să sosească
 Și pe Vălean să-l jelească.
 Iar cân zuă se făcea:
 Șapte clopote trăgea,
 Șapte popi îl prohodea,
 Șapte feciori trâmbita,
 Șapte sate auzea,
 Șapte mândre mi-l jelea,
 Iară maică-sa plângea
 Și din gură cuvânta:
 Lăsați mândre nu-l jeliți,
 Că tot așe l-ați purtat

Mai erau coveți în care se pune slănină și carnea de porc în sare, ca să să moreze înainte de a le pune la fum.

6. Mai demult, mălaiul să coce în cenușă. Să pune aluatu pă frunză de murar ori pă frunză de curechi. Să făce un foc în vatră, în cenușă să pune aluatu și să acopere cu alte frunze. Apoi să trăje cenușe fierbinte cu spuză și să lăsa să se coacă. Să cota și, când era copt, să scote și să șterge cu o cârpă de cenușă.

7. Mai demult tare umblau lupii. Seara, mai ales iarna, de cum însera, de pe la adăpat, pă la patru, cinci, după amiazăzi îi auzai urlând pă Săcăturița și cătă Runcu Trestiei. De nu era toamna întuneric îi puteai vide, câte doi, câte tri cum umblau cătră sat.

Asta o fo până pân anii 50, poate până pân șaizăci. Apoi luptii s-o tras încet cătră păduri mai mari, o vinit ifetele și o tăiat pădurea. Amu numai porcii mistreți mai vin la mălai, toamna după ce dă în lapte. Trebe să ai mare grijă, să nu-ți intre noaptea-n holdă.

Foto F. Săteanu, Festivalul Nunților, 2006

**Prietenul fricos nu te ajută la
 nevoie.**